

Aarni Penttilä — Juhlakirja 5. VIII. 1959

Jyväskylän Kasvatusopillisen korkeakoulun julkaisuja XVII. 1959, 252 s.

Viime vuonna kuusikymmentä vuotta täyttäneelle prof. Penttilälle omistettu toinen juhlakirja on ilmestynyt hänen oman korkeakoulunsa julkaisuissa. Teos jakautuu sisältönsä puolesta kolmeen jaksoon: *Philologica*, *Historica litteraria* ja *Philosophica* -osastoihin. Kielitieteellisiä tutkimuksia on kolme.

Professori György Lakón artikkeli »Unkarin kielen sananalkuisista soinnillisista klusiileista» käsittelee suomalais-ugrilaisen äännehistorian keskeistä ongelmaa. Sananalkuisia soinnillisia klusiilejahan esiintyy suomalais-ugrilaisessa kielikunnassa kahdella taholla: unkarissa ja permiläisissä kielissä. Näissä ään-

teissä on nähty kantakielen perintöä; on oletettu rinnakkaista äännekehitystä erikseen unkarissa ja erikseen permiläisissä kielissä; on puhuttu unkarilais-permiläisistä kosketuksista. Niistä tutki-joista, jotka ovat palauttaneet *g*-, *b*- ja *d*-äänteet kantakieleen, on Wichmann esittänyt merkittävimmän etymologisen aineiston olettamuksensa tueksi. Prof. Lakó käy nyt läpi kaikki Wichmannin etymologiat. Niiden tarkka seulonta etymologisen tutkimuksen nykyisin keinoin osoittaa, että oletettu kantakielen *b* olisi kahden epävarman yhdistelmän varassa: unk. *bog* 'Knoten, Kolbe' ~ syrj. *bugil* 'Buckel; Kugel', unk. *bonyolít*

'verwickeln, einwickeln, verwirren' ~ votj. *bih-* 'zusammenwickeln, einwickeln, zusammenrollen, zusammendrehen, winden'. Kirjoittaja huomauttaa, että unk. *bog*-sanaa ja sille sgr. kielistä esitettyjä vastineita Erkki Itkonen on pitänyt deskriptiivisinä. Unk. *bonyolit* saattaa sekin olla deskriptiivistä alkuperää: samaa pesyettä ovat muodot *bonyál, bónyál, bonyol, bogyol, bugyol, be-bugyerkáz, be-bugyelkáz, bongyol, bangyal*. Unk. *d* ~ perm. *d*, unk. *g* ~ perm. *g* -etymologioista kirjoittaja ei kelpuuta ainoatakaan. Kauttaaltaan epävarmoiksi osoittautuneet etymologiat eivät salli olettaa kanta-kielen *g-*, *b-*, *d*-äänteitä. Ne eivät liioin päde unkarilais-permiläisten kosketusten todisteina; prof. Lakó sanoo: »Tosin jotkut onomatopoeettiset ja deskriptiiviset sanat *v o i v a t* olla vanhoja, mutta toisaalta meillä ei ole keinoja niiden vanhuuden osoittamiseen, toisaalta taas olisi omituista, että unkarin kieli olisi lainannut joltakin permiläiseltä kansanryhmältä etupäässä vain onomatopoeettisia ja deskriptiivisiä sanoja.» Prof. Lakó yhtyy W. Steinitzin ja Erkki Itkosen käsitykseen unkarin ja permiläisten kielten sananalkuisten soinnillisten klusiilien synnystä: näissä kielissä sanan sisällä nasaalin ja soinnittoman klusiilin yhtymästä kehittyneet soinnilliset klusiilit ovat päässeet leviämään sanan alkuun. Erkki Itkonen on esittänyt kantansa Viiritäjässä 1957 s. 7. Prof. Lakó olettaa, että uudet äänteet ilmaantuivat sanan alkuun ensiksi juuri samoissa sanoissa, joiden sisällä ne olivat syntyneetkin. Merkittävä on myös niiden *g-*, *b-*, *d-*

alkuisten sanojen määrä, joissa sanansisäinen konsonantti on jokin muu soinnillinen äänne, useimmiten likvida.

Professori Julius Mägisten tutkimuksen otsikkona on »Lisiä viron kielen historiaan». Hän selvittää siinä suuren joukon detaljikysymyksiä; ratkaisut ovat usein laajakantoisia. Viron länsimurteiden *ti* ja etelämurteiden *dii* -karitiivi-johtimessa kirjoittaja näkee jäljen varhaisemmasta *ö*-harmoniasta; *jääma*-verbin murteellisen *jähi*-imperfektin *h* lieinee syntynyt hiatuksen välttämiseksi *η*:n kadottua tavorajalta, ja näin luoteisvirolainen murremuoto osaltaan tukee Erkki Itkosen olettamusta *jää*-verbivartalon alkuperäisestä kaksitavuisuudesta; viron adverbit *katki, löhki, lahti* eivät loppuheittomina voi selittyä **j*-latiiveiksi, joten on oletettava kolmitavuista lähtömuotoa, illatiivia **katkihen* tai muotoja **katkiya, *katkiida*.

Dosentti Bo Wickman tarkastelee seikkaperäisesti lapin heterogeenista *-es*-johtinta. Suomen *-s*: *-(h)-* ja *-s* (~ *-ksi*): *-kse-* -johtimella on kummallakin vastineensa lapissa. Ne lapin *-es*-nominin, joiden taivutusvartalo on kontrahoitunut, sisältävät yksinäis-*s*:llisen johtimen. Lapin *-es*-adjektiivinjohtimen kirjoittaja ajoittaa myöhäiskantalappiin, adjektiiveissa ei nimittäin tapahdu kontraktiota. Tämä *-es*-johtin taas olisi samaa alkuperää kuin adjektiivien attribuuttimuodon *s*.

Pieni pahoittelu: juhlakirjan teksti olisi vieläkin nautittavampaa, ellei toimitus olisi murheellisesti unohtanut kieli-asun tarkastusta.

RAIJA JOKINEN